

Nepopsaný pražský groš atypické řady typu Hána XVI s titulaturou Václava IV.

Ondřej Černohorský – Petr Bláha

Abstract: An Undescribed Prague Groschen of the Atypical Series of the Hána XVI Type Bearing the Titles of Wenceslaus IV

The article presents a new image and legend variants of a Prague groschen of the atypical series of the Hána XVI type bearing the title of Wenceslaus IV. The issue has been attributed to the production of the Mint of Kutná Hora from the period 1419–1421 on the basis of the analogies.

Keywords: Wenceslaus IV; Prague groschen; typology; chronology; epigraphy

Od vydání Hánovy přehledné typologie pražských grošů Václava IV.¹ v roce 2003 se objevila celá řada dalších nových obrazových a opisových variant grošů ražených po Václavově smrti 16. srpna 1419, které rozšířily naše znalosti o mincovnictví v počátcích husitské revoluce. J. Hána tyto mince vyčlenil ve své typologii jako pražské groše tzv. atypické řady a vročil je do období let 1420–1423 s možností jejich ražby v některé ze dvou krátce působících pražských mincoven.² Novější bádání ukazuje, že se i v Kutné Hoře hrubé mince dále razily až do přelomu let 1421 a 1422, kdy Zikmund Lucemburský ve chvatu město opustil před nově se formujícím husitským vojskem. Toho dne, 6. ledna 1422, král město zapálil a odvedl s sebou i násilím všechny, kteří byli spojeni s dolováním stříbra či výrobou mincí.³

Pražské groše, ražené po Václavově smrti v Kutné Hoře, lze částečně identifikovat podle fabriky, která navazuje na předchozí kutnohorskou mincovní produkci. Patří sem například groš z nálezů nedaleko zříceniny hradu Libštejn (okr. Rokycany), který kombinuje rub se lvem typu Hána XIV s novým provedením lící strany.⁴ Dalším typem pražského groše, který svými ikonografickými i epigrafickými prvky náleží do kutnohorské produkce, je nejspíše i typ Hána XVI atypické řady. Tento typ se vyznačuje ještě poměrně propracovanou figurou lva i korunou, rovněž tvar liter

* Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/11.V.d, 00023272).

¹ Hána 2003; dále jen „typ Hána“.

² Hána 2003, s. 32–35.

³ Čornej 2000, s. 309–310.

⁴ Černohorský 2017, s. 49, č. 1.

koresponduje s nejmladšími ražbami grošů Václava IV. Jeden takový pražský groš, dosud nepopsanou opisovou variantu, si v tomto článku představíme.

Předkládaný pražský groš byl v říjnu 2021 zakoupen na internetovém aukčním portálu AUKRO s.r.o., kde byl nabízen společně s dalšími čtrnácti groši Václava IV. Původ tohoto souboru mincí není známý, ale podle zastoupení starších i mladších typů Václavových grošů je možné uvažovat o tom, že se jedná o nahodile poskládanou kolekci.⁵

Dle ikonografie můžeme groš s jistotou přiřadit k atypické řadě typu Hána XVI, který byl ražen po smrti Václava IV. Obraz lva navazuje svým ztvárněním na nejmladší typ Hána XV, figura lva je poměrně robustní, hlava není plně dorážena, zřetelná je pouze silná spodní čelist bez zubů a náznak ucha.⁶ Hřívá se skládá z jedné řady tří malých měsíčků a dvou řad po čtyřech větších měsíčcích. Pravá přední tlapa navazuje na krajní měsíček ve druhé řadě a směřuje od těla pod mírným úhlem vzhůru, levá přední tlapa se dotýká krajního měsíčku ve třetí řadě a je obrácena rovněž pod malým úhlem směrem dolů. Obě přední tlapy mají výrazné chlupy, zakončení pravé není zřetelné, levá je ukončena čtyřmi prsty s velkými zahnutými drápy. Pravá zadní tlapa je umístěna volně, levá je napojená na tělo, obě jsou rovněž ochlupené se čtyřmi prsty zakončenými drápy. Linka ocasu nevychází z těla, ale z třetího měsíčku spodní řady. Před rozdvojením je linka přefata velkým šikmo položeným měsíčkem podobně jako u typu Hána XV.⁷ Po rozdvojení oba prameny tvoří osmičku, kde spodní smyčka je nižší, horní vyšší, prameny jsou zakončeny třemi chomáči chlupů.

Obraz koruny rovněž odpovídá předchozí oficiální kutnohorské produkci, její tvar je téměř identický jako u typu Hána XIV.⁸ Koruna je tvořena členkou s pěti perlami, z níž vychází obě krajní i střední lilie, které mají i na lístcích vyznačené perly. V mezerách mezi liliemi jsou umístěny vysoké složité trojlístky. Krajní lilie se směrem vzhůru kónicky rozevírají až k vnitřnímu perlovci, jejich ukončení je však nečitelné a není tudíž jisté, zda se nad nimi nacházejí perly. Nad střední lilií ovšem perla zcela jistě chybí, přičemž u typu Hána XVI.a je koruna zobrazena s perlou bez stopky nasazenou přímo na vrcholovém lístku prostřední lilie. Vyobrazení koruny bez této perly je tak možné považovat za novou obrazovou variantu typu Hána XVI.

Stav prezentovaného pražského groše typu Hána XVI bohužel neumožňuje plně reprodukovat opisy. Na rubní straně je čitelná pouze spodní část liter A, G a N slova PRAGENSES, které jsou zřejmě ve tvaru typickém pro nejmladší Václavovy groše – **Ꝟ**, **Ꝙ** a **Ꝛ**, přičemž u litery N nelze s jistotou potvrdit, zda je zde použit tvar retro-

⁵ Ze stejného souboru pochází i další zajímavý groš Václava IV.; viz *Černohorský – Bláha 2021*, s. 93–98.

⁶ Nedoražená hlava byla zaznamenána i u dvou exemplářů tohoto typu, které měl J. Hána k dispozici při sestavování typologie; viz *Hána 2003*, s. 53.

⁷ *Hána 2003*, s. 73–74, 183–184.

⁸ *Hána 2003*, s. 70–72. U typu Hána XIV autor popisuje několik dílčích variací obrazu koruny s pouze nepatrnými rozdíly. Autor typologie korunu typu XVI sám řadí nejbliže ke koruně č. 8; viz *Hána 2003*, s. 53.

grádní litery **VI**, jaký u typu XVI J. Hána popisuje.⁹ Čitelné není ani rozdělovací znaménko mezi slovy GROSSI a PRAGENSES, kde by se měly u typu Hána XVI nacházet dva křížky (**).

Rovněž na lící straně jsou opisy identifikovatelné pouze částečně. Vnitřní lící opis je z větší části zřetelný a odpovídá tvarem jednotlivých liter i absencí rozdělovacího znaménka za jménem panovníka popisu u typu Hána XVI.a/1: ***WENDEZ LAVS TER**, pouze s výjimkou litery C, která je ve tvaru bez rozšířené vnitřní části oblouku (**α**). Poslední čtyři písmena CIVS jsou nečitelná, u litery C můžeme opět předpokládat stejný tvar písmene jako ve jménu panovníka. Zajímavější je však znění vnějšího lícího opisu, z něhož je patrných pouze šest liter (DE) **GRACIA**(A). U typu Hána XVI autor popisuje jako rozdělovací znaménka mezi jednotlivými slovy ve všech třech pozicích dvojkroužek (8), na prezentovaném groši se ovšem na první pozici mezi literami I a G žádné znaménko nevyskytuje. Nečitelná část zbývajícího vnějšího lícího opisu nám neumožňuje potvrdit, zda absentují i ostatní rozdělovací znaménka. Další zajímavostí je znění slova GRACIA, které se na pražských groších Václava IV. objevuje vždy s literou T v klasické latinské formě GRATIA. V latině se slabika „ti“ následovaná samohláskou (kromě slov přejatých z řečtiny a těch případů, kde „t“ předchází sykavka s, t, z), vyslovuje jako „ci“. Zápis slova GRATIA ve formě výslovnosti GRACIA se na pražských groších objevuje až později, vzácně na groších Vladislava II. Jagellonského z let 1477–1479¹⁰ a pak již běžně na nedatovaných i datovaných groších Ferdinanda I. z let cca 1533–1540.¹¹ Popisovaný groš má však na místě litery T zcela zřetelnou literu C (**α**), ačkoliv i v této části opisu nejsou litery kvůli posunu vlivem excentrické ražby lící strany vidět celé. Zbytek vnějšího lícího opisu je zcela nečitelný, není tudíž možné potvrdit tvar ostatních liter, zejména přítomnost minuskulní litery h a M se dvěma zkříženými šikmými dřívky ve střední části (**H**) ve slově BOHEMIE, které J. Hána u typu XVI popisuje.

Pokud shrneme všechny výše popsané poznatky, prezentovaný groš se od jediného ikonografického typu Hána XVI.a liší obrazem koruny bez perly nad střední lilí, proto je možné ho považovat za další obrazovou variantu. Opis lící strany přináší novou nepopsanou opisovou variaci, která spočívá v absenci rozdělovacího znaménka mezi DEI a GRACIA a využití fonetického tvaru latinského slova ve formě GRACIA. Litery C v obou lících opisech jsou ve tvaru **α**. Na rozdíl od ostatních typů grošů atypické řady můžeme typ Hána XVI, na základě analogií s mladšími typy Hána XIV a XV, přiřadit do produkce kutnohorské mincovny v období následujícím po úmrtí krále Václava IV. v srpnu 1419 až do chvatného odchodu Zikmunda Lucemburského z města na začátku roku 1422, kterému předcházelo násilné znemožnění další těžby stříbra a ražby mincí.

⁹ Hána 2003, s. 54, 75.

¹⁰ Hampl – Smělý 2011, s. 123–125.

¹¹ Smělý 1996, s. 152, typ XIII; Chvojka 1997, s. 50–53, 54–87.

ČECHY, Václav IV. (1378–1419)

Mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš atypické řady, asi 1419–1421

Av.: královská koruna bez perly na střední lili;

***WENIGZLAVS TER[DIVS], [*DE]I GRA[DI]A REX BO[E]IE**.¹²

Rv.: český dvouocasý lev s hřívou se 3+4+4 měsíčky;

[*GRONSI PR]AG[E]I[SES]**.

Lit.: *Hána 2003*, s. 75, typ XVI.a/var.

1. 2,40 g; 27,1/27,8 mm (soukromá sbírka)

Obr. 1. Nepopsaný pražský groš atypické řady typu Hána XVI s titulaturou Václava IV. (2:1; foto P. Bláha).

Literatura

Černohorský, O. 2017: Příspěvek k mincovní činnosti v Kutné Hoře v letech 1419–1421.

Numismatické listy 72, s. 48–53.

Černohorský, O. – Bláha, P. 2021: Pražský groš Václava IV. s obrácenými měsíčky v horní řadě lví hřívky. Numismatické listy 76, s. 93–98.

Čornej, P. 2000: Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437. Praha – Litomyšl.

Háma, P. – Smělý, T. 2011: Několik zajímavých pražských grošů Vladislava II. Jagellonského. Poznámky k chronologii. Numismatické listy 66, s. 123–130.

Hána, J. 2003: Pražské groše Václava IV. z let 1378–1419. Plzeň.

Chvojka, J. 1997: Pražské groše Ferdinanda I. Praha.

Smělý, T. 1996: Nedatované pražské groše Ferdinanda I. Numismatické listy 51, s. 129–153.

¹² Fonty pro reprodukci opisů zhotovil RNDr. Lukáš Kučera, Ph.D. (Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše), kterému tímto děkujeme za možnost jejich využití v našem článku.

Summary

An Undescribed Prague Groschen of an Atypical Series of the Hána XVI Type Bearing the Titles of Wenceslaus IV

The discussed groschen can be classified as belonging to an atypical series of the Hána XVI type issued after the death of Wenceslaus IV. The rendering of a lion follows the image on the Hána XV type, the latest one. The groschen bears until now undescribed image of a crown and has several changes in the obverse legends – these features distinguish it from the iconography of the Hána XVI.a type. Since the crown lacks a pearl above the central lily, the coin can be considered another image variant. The obverse legend presents a new, undescribed variety too – the dividing mark between the words DEI and GRACIA is missing, and the word GRACIA is written phonetically, the phoneme “c” in both obverse legends being written with the letter C. Contrary to the other groschen of an atypical series, the Hána XVI type can be attributed – based on the analogies with the later Hána XIV and XV types – to the production of the Mint of Kutná Hora from the period between the death of King Wenceslaus IV in August 1419, and a haste 1422, which was 1422 preceded with a violent preclusion of silver mining and coin production.

Mgr. Ondřej Černohorský
ondrej.cernohorsky@email.cz

Petr Bláha
email.petr@volny.cz